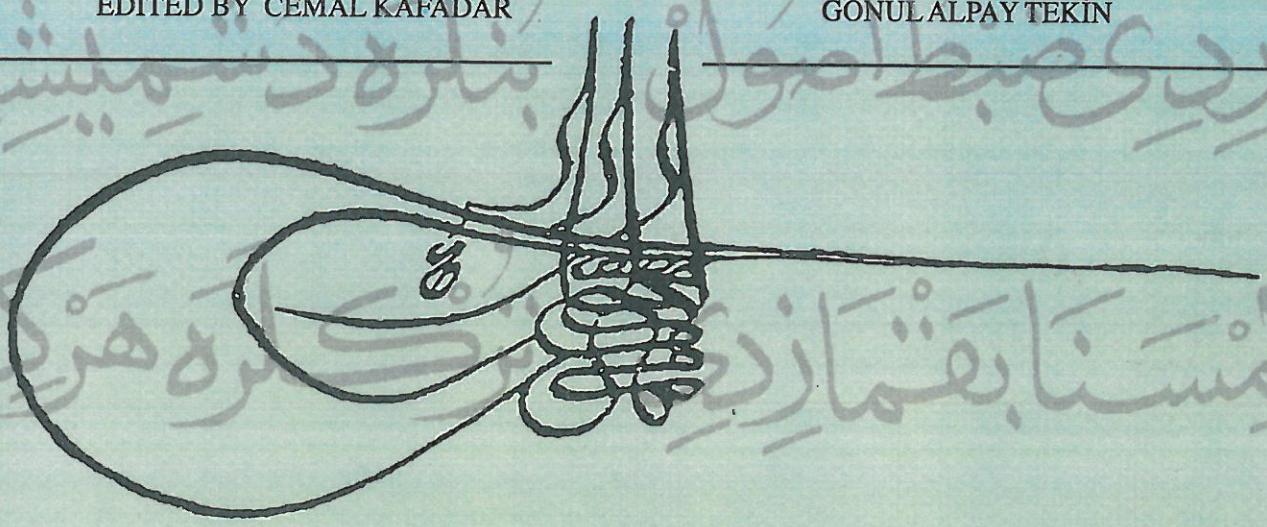
JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 55 (DECEMBER 2021)
EDITED BY CEMAL KAFADAR GÖNÜL ALPAY TEKİN

EDEBİYATTAN TIP TARİHİNE UZUN İNCE BİR YOL
FESTSCHRIFT IN HONOR OF
NURAN YILDIRIM
I

Guest Editor
Nükhet VARLIK

Published at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations
Harvard University
2021

JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 55
December 2021

Edited by - Yayınlayanlar
Cemal KAFADAR • Gönül A. TEKİN

EDEBİYATTAN TIP TARİHİNE UZUN İNCE BİR YOL
FESTSCHRIFT IN HONOR OF
NURAN YILDIRIM
I

Guest Editor
Nükhet VARLIK

Editorial Board - Tahrir Heyeti
Cemal KAFADAR • Selim S. KURU • Günay KUT • Gönül A. TEKİN

Consulting Editors - Yardımcı Yazı Kurulu
N. AÇIKGÖZ muğla M. CANPOLAT ankara R. DANKOFF chicago P. FODOR budapest E. HARMANCI kocaeli C. KAFADAR cambridge, mass M. KALPAKLI ankara C. KURNAZ ankara A. T. KUT istanbul G. KUT istanbul G. NECİPOĞLU cambridge, mass M. ÖLMEZ istanbul Z. ÖNLER çanakkale K. RÖHRBORN göttingen W. THACKSTON, Jr. cambridge, mass Z. TOSKA istanbul E. TRYJARSKI warsaw R. WITTMANN İstanbul P. ZIEME berlin

HOCAM PROF. DR. NURAN YILDIRIM

Yeşim Işıl ÜLMAN*

Dürüstlük, çalışkanlık, açık sözlülük, sorumluluk; Hocam Prof. Dr. Nuran Yıldırım'ı düşündüğümde aklıma ilk gelen erdemlerdir. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde ilk yüksek lisans tezimi tamamladığım dönemde (1986), bir tıp tarihi kongresinde kendisiyle ilk kez karşılaşmış ve sunduğu bildiriyi dikkatle dinlemiştim. 1990 yılında, çalışmakta olduğu, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı'nda açılan İngilizce okutmanı kadrosuna başvurmaya özendiren yine o olmuş; yabancı dil bilen öğretim elemanlarına araştırmalarda ihtiyaç olduğunu anlatmıştı. İşe başladıktan bir süre sonra yüksek lisans ve doktora tez danışmanım da olunca, kendisini, çalışma tarzını, tıp tarihi araştırmaları metodolojisini, mesleki ilgi alanlarını, araştırmalarını yakından tanıma ve gözlemleme fırsatı buldum.

O zamanlar Fatih Horhor'da, ondokuzuncu yüzyıl yapımı, üç katlı tarihi Abdüllatif Suphi Paşa Konağı'nda bulunan anabilim dalı aynı zamanda bir Tıp Tarihi Müzesi özelliğinde büyüleyici bir yerdi. Heybetli kapısı, serin taşlığı, geniş merdivenleri, yüksek tavanlı ferah salonları ve odaları ile istisnai bir mekândı. Âkil Muhtar Özden'in, Tevfik Salim Sağlam'ın kitaplıkları, çalışma masaları ve evrakının, ilk röntgen cihazında kullanılan Crookes tüpünün, Hamidiye Etfal Hastanesi için özel olarak Yıldız Porselen Fabrikası'nda yaptırılmış olan tarihi ilaç kavanozları gibi nadir parçaların korunduğu vitrinler, Mekteb-i Tıbbiy-i Şahane'nin iki dilli, Fransızca ve (Arap harfli) Osmanlıca diplomalarının asılı olduğu duvarlar, Feyhaman Duran'ın tabloları, Şanizade Ataullah Efendi'nin unutulmaz resmi, ondokuzuncu yüzyıl basılı Osmanlıca ve Fransızca kitap ve dergi raflarının arasından geçerek ikinci kattaki çalışma odama girerdim.

Bu ender rastlanacak çalışma ortamının yıldızı Hocam Prof. Dr. Nuran Yıldırım'dı. Öncelikle hedefe yönelik, disiplinli şekilde, bıkmadan, azimle araştırmak, sistemli çalışmak, elimizdeki çalışma malzemesini, bir makale, yazı, resim, reçete, ilan, biyografi, tarih kaydı, her ne olursa olsun, her zaman birincil kaynaklardan, arşiv belgelerinden defalarca kontrol ederek, sağlam bilgi üzerine temellendirmek, bilimsel kuşkuculuğu elden bırakmamak, klişeleri sorgulamak biçimindeki çalışma tarzı dikkat çekiciydi, etkileyiciydi. Bu safhadan sonra metin yazımında açıklık, sadelik, net ve somut olgular üzerinden tartışmayı sürdürme; nesnel, tarafsız, bir o kadar da aydınlatıcı dil kullanma üslubu benim için her zaman yol gösterici olmuştur. Yaptığı işe saygısı olan ve bunu ciddiyetle yerine getiren bir bilim insanıdır Hocam. Kendimi hep şanslı hissederdim, hissederim. O tarihi mekân içinde, tıp tarihinin insanı içine çeken; belgeler ışığında bir bir açılarak ortaya koyabildiğiniz insan hayatları, yaşanmışlıklar ve olaylardan örülü, iz bırakan dünyasını Hocam ile ve onun temsil ettiği değerlerle sevdim.

Yaptığımız sohbetlerde, doktora teziyle başlayarak, Türkiye tıp tarihinde modern öncesi döneme uzanan, tıbbî ve cerrahî el yazmalarını, Türkçe basılı ilk tıp tarihi kitaplarını ele alan eserlerinin hem metodoloji ve içerik analizi hem de hastalıklar bilgisi, ilaç yapımı, kullanımı bilgisi ve tedavi pratiği açısından, öncü ve sonraki çalışmalara ışık tutan özellikte araştırmalar olduğunu anladım.

* Prof. Dr. Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, yesim.ulman@acibadem.edu.tr.

Hocamın, Türkiye'deki tıp tarihi araştırmalarına önderlik eden özgünlükte ve derinlikte; tıp tarihi araştırmacılarını, seneler boyunca art arda gelen nesilleri aydınlatacak netlikte, açıklıkta, sağlam, kanıta dayalı bilimsel akademik bilgiler ortaya koymasına tanıklık ettim. Türkiye'de, gerek modern öncesi dönemde gerekse ondokuzuncu yüzyılda modernleşme döneminde, bunu izleyen, yirminci yüzyıl Cumhuriyet döneminde; tıp, eczacılık, diş hekimliği, hemşirelik gibi sağlık branşları tarihi, sağlık tarihi, sosyal yardım kurumları tarihi, kadın sağlığı tarihi, tıp eğitiminin kurumsal tarihi, eğitim-öğretim kadrosunun gelişim tarihi, halk sağlığı hizmetleri tarihi, hastaneler tarihi, tıbbi buluş ve uygulamaların tarihi gibi çok zengin spektrumda, orijinal, alanın araştırmacılarına yol gösteren nitelikte eserler üretmesine tanıklık ettim.

Ondokuzuncu yüzyılda, iyi hekimlik uygulamalarının örnekleri, meslek etiği tarihi, tıp deontolojisi ve felsefesi tarihi, aydınlatılmış onamın öncü örnekleri gibi tıp etiği tarihini de ele alan, akademik dünyada daha önce araştırılmamış ve derinlemesine inceleme yapılmamış kaynaklardan yararlanarak, bu döneme dair bilgi ve pratikleri gün ışığına çıkaran, öncü eserler ürettiğini gözlemledim. Örneğin, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde yapılan bir sempozyumda "Hüsn-i Rıza Senetleri" olarak adlandırılan, ondokuzuncu yüzyıl hekimlik uygulamalarında günümüzün aydınlatılmış onam belgelerini sarih ve kapsamlı bir şekilde analiz edişini bugün gibi hatırlıyorum. Darülaceze tarihini ele alan, hâlâ aşılamamış kitabına (*İstanbul Darülaceze Müessesi Tarihi*, 1996) başladığı dönemde gözlerinden saçılan ışık, çalışma şevki ve heyecanı şu anda gözümün önünde. Salgınlar ve karantina tarihine yıllar boyunca verdiği emeklere, bıkmadan usanmadan tarihi bilgileri arşiv belgelerinden deşerek ortaya çıkaran, toplumsal bağlamı içinde sistemli bir bütün olarak değerlendiren, daha önce tekrarlanagelmiş yanlışları çürüten, özenli çalışmalarına şahidim. Çalışmalarının bu niteliği ile yurt dışındaki akademisyenlerin ve araştırmacıların da ilgisini çektiğini, saygısını kazandığını yakından biliyorum. Onunla uluslararası toplantılarda da çok defa çalıştık.

Ondokuzuncu yüzyılda tıpta modernleşme sorunsalına ilgi duyan biri olarak birlikte çalışmak bu bağlamda çok zevkliydi benim için. Dr. Nurican Efendi ve Dr. Rusinyan'ın Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de etik ve felsefe eğitimine katkılarını gösteren orijinal belgeleri; Dr. Hüseyin Remzi, Zoeros Paşa, Veteriner Hüseyin Hüsnü'nün Pasteur Enstitüsü'ne yaptıkları inceleme gezisini ve sonuçlarını; Bakteriyolojihane-i Şahane'nin öyküsünü; Dr. André Chantemesse (1851-1919) ve dezenfeksiyon sistemi çalışmalarını ve Tophane Tebhirhanesi ile Üsküdar Tebhirhanesi keşif gezilerimiz; Dr. Esad Feyzi'nin örnek hayat hikâyesinin derinliklerine girmek; İstanbul'un hekimlerinin, tarihi hastanelerinin, eczanelerinin öykülerini okumak, tartışmak, öğrenmek, kaynaklardan araştırmak yaşam boyu unutulmaz benim için. Yüksek Lisans ve Doktora tezlerimin konusunu öneren, çalışmaya teşvik eden, Türkiye'de tıp ve bilimlerin eğitiminde ve uygulanmasında çağdaşlaşma tarihini bir nebze olsun anlayabilmem için önümde yepyeni yol açan Hocam Prof. Dr. Nuran Yıldırım'dır.

Tıp ve sağlık hizmetleri alanında kadınların katkılarını ele alan kitap ve makaleleri, bu alanda bir dizi çalışmaya ilham veren, kılavuzluk eden yetkinliktedir. Dr. *Safiye Ali* (2012)'nin yaşam öyküsünü ondan dinlemek ve öğrenmek hayat dersidir. Tıp tarihi alanındaki derin bilgisi, müzecilik gibi ustalık isteyen bir alanda, başarılı, kalıcı, hizmet örnekleri üretmesine de temel oluşturmuştur. Son yıllarda ise bir başka gelişme daha oldu. Ülkemizin övünç kaynağı, kıymetli yazar Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* (2021) romanını yazarken incelediği bilimsel kaynaklar arasında Nuran Yıldırım'ın yazılarının da olduğunu öğrenince doğrusu şaşırmadım. *İstanbul Sağlık Tarihi*'nin (2010) yazarı Hocam Prof. Dr. Nuran Yıldırım, hem bu ustalıkla yazılmış edebiyat eserine ilham vermiş hem de tıp tarihinin zenginleştirilmesine bu yönden de hizmet etmişti, işte.

Prof. Dr. Nuran Yıldırım, entelektüel, akademisyen ve araştırmacı kimliğinin yanı sıra özenle örülmüş saygın mesleki yaşamının, yüksek ölçüde üretken dinamiği ile tıp tarihi ve etik disiplininin yetkin bir yazarı olarak; beceri, bilgi ve tecrübesi ile yıllar içine yayılan, istikrarlı biçimde artarak yükselen yoğun emeği ve ürünleri ile Kutup Yıldızımızdır.

Türkiye Biyoetik Derneği V. Tıp Etiği Kongresi (13-15 Kasım 2008)'nde; Tıp Etiğinin duayen hocası Yaman Örs, Nuran Yıldırım, Yeşim Işıl Ülman, Ankara 2008

Türkiye Biyoetik Derneği V. Tıp Etiği Kongresi gala yemeğinde: Nuran Yıldırım ve Mebrure Değer'in arkasında sağdan; Gülbin Özçelikay, Sevgi Şar, Raziye Tamay Başağaç, Yeşim Işıl Ülman, Ankara 2008

Doktora öğrencim Rıfat Vedat Yıldırım'ın tez izleme komitesinde. Soldan; Nuran Yıldırım, Ayten Altıntaş, Sermet Koç, Yeşim Işıl Ülman, R. Vedat Yıldırım, Mine Şehiraltı, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, 24 Mayıs 2010

Nuran Hocanın veda dersinde, Fatih Artvinli, Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu, Nuran Yıldırım, Yeşim Işıl Ülman, İstanbul Tıp Fakültesi 14 Mart Amfisi, 25 Mayıs 2015